

Marek Mierzwa

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

marmierz996@gmail.com

Krzysztof Niewęglowski

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

k.nieweglowski.lbn@gmail.com

Trend abolicjonistyczny w polskim prawie karnym w XX w.

Abolitionist Trend in Polish Criminal Law in the 20th Century

STRESZCZENIE

Począwszy od „kodeksu Makarewicza”, poprzez dekrety z lat 50. XX w., aż po kodeks karny z 1969 r., kara śmierci była obecna w ustawodawstwie polskim. W ciągu stulecia wielokrotnie zmieniano czyny zabronione, które były zagrożone tą karą. Od ostatniej egzekucji w 1988 r. obowiązywała w Polsce abolicja *de facto*, która w 1995 r. przekształciła się w abolicję *de iure*. W kodeksie karnym z 1997 r. kara śmierci nie jest przewidziana w katalogu kar. W 2013 r. Polska stała się stroną dwóch umów międzynarodowych przewidujących całkowitą abolicję kary śmierci, również w przypadku wojny lub innego niebezpieczeństwa publicznego zagrażającego życiu narodu.

Słowa kluczowe: abolicja; historia prawa; kara śmierci; prawo karne

Mimo rozwoju demokracji i budowy międzynarodowego systemu ochrony praw człowieka, wśród których prawo do życia zajmuje wiodącą pozycję, kara śmierci w wielu państwach nadal jest stosowana i wywołuje żywe dyskusje pomiędzy jej zwolennikami i przeciwnikami. Ciągła aktualność poruszanej problematyki wynika z tego, że kara śmierci była stosowana na przestrzeni lat we wszystkich społeczeństwach – już od czasów, gdy prawo opierało się na zwyczajach i regułach kultury. Powszechna tendencja do rezygnacji z pozbawiania życia w reakcji na popełnione przestępstwa pojawiła się dopiero w drugiej połowie XX w. i utrzymuje się do dziś.

W Polsce ten najwyższy wymiar kary stosowano nieprzerwanie od początków kształtowania się państwowości, przez okres zaborów, aż do końca lat 80. XX w.

Została zniesiona w prawie karnym w 1998 r., zaś we wszystkich okolicznościach (także w przypadku wojny) – w 2013 r. Jednak, zgodnie z najnowszymi badaniami społecznymi, ponad 45% Polaków uważa, że kara śmierci powinna być stosowana¹. Stosunkowo krótki okres wyłączenia kary śmierci z katalogu kar oraz jej aprobata przez znaczną część społeczeństwa wskazują na dalszą potrzebę wielopłaszczyznowych badań dotyczących kary śmierci.

Pierwsza polska monografia obszernie omawiająca tę problematykę pojawiła się w 1850 r.², a następna – po 128 latach³. U podłoża takiego stanu rzeczy leży przede wszystkim fakt, że w czasie, gdy w Europie miał miejsce intensywny rozwój kodyfikacji prawa, Polska nie posiadała własnej państwowości. Na ziemiach polskich obowiązywały wówczas kodeksy państw zaborczych. Dopiero po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. można było zająć się tworzeniem własnego systemu prawnego.

W 1919 r. ustawowo powołano Komisję Kodyfikacyjną⁴, co zapowiadało rychłe i pomyślnie uwieńczenie podjętych wysiłków⁵. Do 1932 r., czyli do wejścia w życie kodeksu karnego, pojawiły się projekty części ogólnej kodeksu autorstwa E. Krzymuskiego⁶, A. Mogilnickiego i E.S. Rappaporta⁷, W. Makowskiego i J. Makarewicza oraz A. Leżańskiego i Z. Piernikarskiego. Jedynie pierwsze trzy z nich przewidywały karę śmierci⁸. W 1922 r. większością jednego głosu Komisja utrzymała w projekcie najwyższą karę. W 1930 r. postanowiono z niej zrezygnować, lecz niespełna rok później znowu zmieniono zdanie. W ostatecznej wersji kodeksu karnego, wydanego w drodze rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny⁹, kara śmierci znalazła się, a zdecydował o tym (co znamienne) jeden głos.

Kodeks karny z 1932 r., zwany „kodeksem Makarewicza”, w katalogu kar zasadniczych wymienia karę śmierci. Art. 38 stanowi o sposobie jej wykonywania, za metodę egzekucji skazańca obierając powieszenie. „Kodeks Makarewicza” przewidywał najwyższą karę za zamach na niepodległy byt państwowy (art. 93 § 1), zamach na życie lub zdrowie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (art. 94

¹ P. Szaniawski, *Sondaż: Kto chce przywrócenia kary śmierci*, www.rp.pl/Sadownictwo/171019352-Sondaz-Kto-chce-przywrocenia-kary-smierci.html [dostęp: 15.04.2018].

² M. Kasiński, *O karze śmierci*, Kraków 1850.

³ A. Grześkowiak, *Kara śmierci w polskim prawie karnym*, Toruń 1978.

⁴ Ustawa z dnia 3 czerwca 1919 r. o komisji kodyfikacyjnej (Dz.P.P.P. nr 44, poz. 315).

⁵ M. Zubik, *Kara śmierci w Polsce*, [w:] M. Mitera, M. Zubik, *Kara śmierci w świetle doświadczeń współczesnych systemów prawnych*, Warszawa 1998, s. 84.

⁶ E. Krzymuski, *Projekt kodeksu karnego polskiego. Uwagi autora*, Warszawa 1918, s. 6 i n.

⁷ A. Mogilnicki, E.S. Rappaport, *Projekt kodeksu karnego dla ziem polskich. Część ogólna*, Warszawa 1916.

⁸ B. Hernik-Pikulska, *Kara śmierci*, Kraków 2006, s. 85–86.

⁹ Dz.U. R.P. nr 60, poz. 571.

§ 1), typ kwalifikowany zdrady wojennej (art. 101 § 2), akcję partyzancką w czasie wojny skierowaną przeciwko Polsce (art. 102) oraz za zabójstwo (art. 225 § 1). Karę śmierci można było wykonać na sprawcy, który ukończył 17. rok życia, a jej orzeczenie wiązało się z obligatoryjnym pozbawieniem praw publicznych i obywatelskich praw honorowych. Orzeczonej kary nie można było wykonać po 30 latach od uprawomocnienia się wyroku¹⁰. Warto zwrócić uwagę na fakt, iż kara śmierci w żadnym z wymienionych przypadków nie była jedyną przewidzianą karą, zawsze była sankcją alternatywną.

W ramach władzy dyskrecyjnej, wynikającej z art. 54 Kodeksu karnego¹¹, sędzia miał możliwość wyboru pomiędzy dostępnymi karami, co było przedmiotem wielu wypowiedzi Sądu Najwyższego¹². W piśmiennictwie wielokrotnie przytaczane jest orzeczenie Sądu Najwyższego z kwietnia 1935 r.¹³, według którego „wyrok, orzekający karę śmierci, winien z całą skrupulatnością stwierdzić, iż najpełniejsze eliminowanie danego przestępcy ze społeczeństwa w postaci pozbawienia go życia, podyktowane jest nieodzowną koniecznością ochrony społecznej”. Ponadto w przytoczonym orzeczeniu został wyrażony pogląd, iż karę śmierci można wymierzyć jedynie, gdy „żadna kara sprawcy psychicznie już nie zmieni i żadna, prócz kary śmierci, przed nim nie zabezpieczy”.

W dwudziestoleciu międzywojennym kara śmierci była przewidziana obok kodeksu karnego również w innych ustawach. Należy wśród nich wymienić m.in. rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. o postępowaniu doraźnym¹⁴, rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. o niektórych przestępstwach przeciwko bezpieczeństwu Państwa¹⁵, ustawę z dnia 23 maja 1924 r. o powszechnym obowiązku wojskowym¹⁶ czy dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 listopada 1938 r. o ochronie niektórych interesów państwa¹⁷. Sędziowie jednak rzadko stosowali tę karę. Wedle źródeł w 1934 r. na karę śmierci skazano 13 osób¹⁸, a w 1937 r. – 16 osób¹⁹.

¹⁰ M. Zubik, *op. cit.*, s. 85.

¹¹ „Sąd wymierza karę według swego uznania, zwracając uwagę przede wszystkim na pobudki oraz sposób działania sprawcy i jego stosunek do pokrzywdzonego, na stopień rozwoju umysłowego i charakter sprawcy, na jego dotychczasowe życie, tudzież na jego zachowanie się po spełnieniu przestępstwa”.

¹² Zob. m.in. wyrok SN z dnia 22 lipca 1935 r. (2K 1437/35), ZOSNIK 1936, nr 2, poz. 79; wyrok SN z dnia 8 lipca 1937 r. (2K 815/37), ZOSNIK 1938, nr 1, poz. 7.

¹³ Postanowienie SN (2K 804/35), ZOSNIK 1935, nr 1, poz. 300.

¹⁴ Dz.U. R.P. nr 33, poz. 315 z późn. zm.

¹⁵ Dz.U. R.P. nr 94, poz. 851.

¹⁶ Dz.U. R.P. z 1924 r., nr 61, poz. 609.

¹⁷ Dz.U. R.P. nr 91, poz. 623.

¹⁸ M.L. Kulesza, J.W. Śliwowski, *Ustawowy a sędziowski wymiar kary*, Warszawa 1936, s. 32.

¹⁹ D. Żochowski, *Sądowa statystyka kryminalna za rok 1937*, „Archiwum Kryminologiczne” 1939, t. 3, z. 1–2, s. 248.

Mimo że formalnie kodeks karny 1932 r. po II wojnie światowej obowiązywał jeszcze przez ponad 20 lat²⁰, to zdecydowanie większą rolę w tym okresie odgrywało ustawodawstwo pozakodeksowe. Pierwszym takim aktem normatywnym był dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 30 października 1944 r. o ochronie Państwa²¹, który wprowadził 11 czynów zabronionych, za które groziła kara śmierci. Dekret ten rok później został zastąpiony dekretem z dnia 16 listopada 1945 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa²². Zaledwie rok później Rada Ministrów uchwałą z dnia 13 grudnia 1945 r. uznała za konieczne zaostwienie kar za każdą działalność naruszającą spokój, porządek i bezpieczeństwo w kraju. Rezultatem tej polityki było powstanie dekretu z dnia 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa²³, zwanego małym kodeksem karnym (m.k.k.), który obowiązywał od 12 lipca 1946 r. Przewidywał on karę śmierci w przypadku przestępstwa uznanego za: typ kwalifikowanego zamachu gwałtownego (art. 1 § 3), sabotaż (art. 3), bezprawne posiadanie broni (art. 4), przyjęcie korzyści majątkowej lub osobistej od rzecznika obcego rządu lub organizacji w związku z działalnością na szkodę Państwa Polskiego (art. 6), szpiegostwo (art. 7), wprowadzenie w błąd władzy polskiej przez udzielenie jej fałszywych wiadomości lub dostarczenie podrobionych dokumentów lub innych przedmiotów (art. 8 § 1 i 2), fałszowanie pieniędzy (art. 12), założenie związku zbrodniczego lub pełnienie w nim funkcji kierowniczych (art. 14 § 2), przygotowanie do popełnienia przestępstwa z art. 1, 3 lub 7 m.k.k. lub wejście w porozumienie z innymi osobami w celu popełnienia przestępstwa określonego w art. 1, 3 lub 7, dokonanego przez osoby pełniące szczególne funkcje w państwie (art. 15 § 1 w zw. z art. 13 § 1 i 2), dokonanie czynu określonego w art. 1, 3 lub 7 m.k.k. przez osoby wskazane wyżej (art. 15 § 2), przynależność do związku orężnego (art. 16 § 1) oraz kwalifikowane przez następstwo (śmierć, ciężkie uszkodzenie ciała, zakłócenie normalnego biegu życia publicznego lub zagrożenie bezpieczeństwa powszechnego), dopuszczenie się czynu przestępczego skierowanego przeciwko grupie ludności lub osobie z powodu przynależności narodowościowej lub rasowej (art. 32). Kara śmierci pojawiła się również w tzw. ustawodawstwie karnym przeciwfaszystowskim. Dekret z dnia 22 stycznia 1944 r. o odpowiedzialności za klęskę wrzesniową i faszycyzację życia państwowego²⁴ przewidywał karę śmierci w formie alternatywnej, natomiast w dekrete z dnia 31 sierpnia 1944 r. o wymiarze kary dla faszystowsko-hitlerowskich

²⁰ B. Hernik-Pikulska, *op. cit.*, s. 88.

²¹ Dz.U. z 1944 r., nr 10, poz. 50. Warto wspomnieć, że dekret naruszał zasadę *lex retro non agit*, gdyż zgodnie z jego treścią wchodził w życie 15 sierpnia 1944 r.

²² Dz.U. nr 53, poz. 300.

²³ Dz.U. nr 30, poz. 192.

²⁴ Dz.U. z 1946 r., nr 5, poz. 46.

zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną i jeńcami oraz dla zdrajców Narodu Polskiego²⁵ kara ta była bezwzględnie oznaczona.

Podczas prac kodyfikacyjnych nad nowym kodeksem karnym, trwających w latach 50. i 60. XX w., zdecydowano się na utrzymanie kary śmierci jako jednej z sankcji karnych. W uzasadnieniu jednego z projektów można znaleźć stwierdzenie, iż „projekt utrzymuje przewidzianą w obowiązującym ustawodawstwie karę śmierci, uznając, że obecnie nie ma podstaw do rezygnacji z tego środka represji, mimo przemawiających przeciwko niemu argumentów”²⁶. Ostatecznie kodeks karny, uchwalony 19 kwietnia 1969 r.²⁷, karę śmierci określał jako karę zasadniczą o charakterze wyjątkowym (art. 30 § 2). Była ona przewidziana w dziewięciu przypadkach, a były to przestępstwa polegające na: zdradzie ojczyzny (art. 122), zamachu stanu (art. 123), szpiegostwie (art. 124), gwałtownym zamachu na życie funkcjonariusza publicznego lub działacza politycznego (art. 126), sabotażu (art. 127), organizowaniu lub kierowaniu szkodnictwem gospodarczym (art. 134), zabójstwie (art. 148 § 1), kwalifikowanym rozboju (art. 210 § 2) oraz niewykonaniu rozkazu w sytuacji bojowej (art. 310). Kara ta była zawsze sankcją alternatywną, gdyż można było ją zamienić na karę dożywotniego pozbawienia wolności albo 25 lat pozbawienia wolności.

Kodeks karny z 1969 r. ograniczał stosowanie kary wobec określonych grup obywateli. Zgodnie z art. 31 kary śmierci nie stosowało się do osób, które w chwili dokonania czynu nie ukończyły 18 lat, ani do kobiet będących w ciąży. Sposób wykonania tej kary, zgodnie z kodeksem karnym wykonawczym²⁸ oraz zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 czerwca 1970 r.²⁹, miał charakteryzować się m.in. niezwłocznością, czyli wykonaniem kary w najkrótszym czasie po uprawomocnieniu się wyroku, pewnością dokładności oraz niezawodności egzekucji, szybkością w zadaniu śmierci, niepublicznością oraz humanitarnością, rozumianą jako zakaz stosowania kar uszkadzających ciało czy sprawiających niepotrzebny ból i cierpienie.

Wejście w życie dekretu z dnia 12 grudnia 1981 r. o postępowaniach szczególnych w sprawach o przestępstwa i wykroczenia w czasie obowiązywania stanu wojennego³⁰ spowodowało zdecydowane pogorszenie stanu prawnego w zakresie kary śmierci. Dekret ów dawał bowiem możliwość orzeczenia najwyższej kary w postępowaniach doraźnych w sprawach, w których górna granica kary nie była niższa niż 8 lat, co rozszerzało możliwość stosowania tej kary na aż 86 kategorii czynów zabronionych. Ustawa z dnia 18 grudnia 1982 r. o szczególnej regulacji prawnej w okresie zawieszenia stanu wojennego³¹, co prawda, ograniczyła tę lic-

²⁵ Dz.U. z 1946 r., nr 69, poz. 377.

²⁶ *Projekt Kodeksu Karnego. Uzasadnienie*, Warszawa 1968.

²⁷ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. nr 13, poz. 94).

²⁸ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. nr 13, poz. 98).

²⁹ M. Zubik, *op. cit.*, s. 89.

³⁰ Dz.U. nr 29, poz. 156.

³¹ Dz.U. nr 41, poz. 27.

bę, jednakże nawet wtedy możliwe było zastosowanie kary śmierci w przypadku skazania za blisko 40 przestępstw.

W dniu 21 kwietnia 1988 r. została wykonana ostatnia w Polsce kara śmierci. Egzekucja była przeprowadzona na S. Czabańskim, skazanym za gwałt i zabójstwo. Od tego czasu zaczęło w Polsce obowiązywać faktyczne moratorium (tzw. abolicja *de facto*), gdyż kara ta, co prawda, była obecna w polskim ustawodawstwie karnym, lecz kodeks postępowania karnego wprowadzał obowiązek przedłożenia Radzie Państwa (a później Prezydentowi) akt wszystkich spraw, w których kara śmierci została orzeczona wraz z wnioskiem Prokuratora Generalnego o ułaskawienie. Rada Państwa nie była ograniczona żadnym terminem na rozpatrzenie tego wniosku, ale w tym czasie nie można było kary wykonać³². Moratorium z faktycznego przerodziło się w formalne (tzw. abolicja *de iure*) wraz z uchwaleniem ustawy z dnia 12 lipca 1995 r. o zmianie Kodeksu karnego, Kodeksu karnego wykonawczego oraz o podwyższeniu dolnych i górnych granic grzywien i nawiązek w prawie karnym³³, której art. 5 stanowił, iż w okresie 5 lat od dnia wejścia w życie ustawy nie wykonuje się kary śmierci.

W trakcie trwania prac kodyfikacyjnych, rozpoczętych pod koniec 1987 r., przedstawiono pięć redakcji projektu nowego kodeksu karnego. W żadnych nie zawarto kary śmierci w katalogu kar przewidzianych na czas pokoju³⁴. W 1995 r. Komisja Nadzwyczajna do Spraw Kodyfikacji Karnych odrzuciła większością głosów wnioski o zaliczenie kary śmierci do katalogu kar grożących za zabójstwo kwalifikowane³⁵. Ostatecznie w kodeksie karnym z 1997 r.³⁶ kara śmierci się nie znalazła. W uzasadnieniu do projektu kodeksu można znaleźć stwierdzenie, że „kara ta nie da się pogodzić z zasadą godności człowieka i współczesnym systemem wartości”³⁷.

W sierpniu 2013 r. prezydent Polski B. Komorowski podpisał ustawy o ratyfikacji Protokołu nr 13 do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (EKPC)³⁸ oraz Drugiego Protokołu Fakultatywnego do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (MPPOiP)³⁹. Art. 1 Protokołu nr 13 do EKPC stanowi,

³² R. Balicki, *Zniesienie kary śmierci w Polsce*, [w:] *Aktualne wyzwania ochrony wolności i praw jednostki*, red. M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska, Wrocław 2014, s. 19.

³³ Dz.U. nr 95, poz. 475.

³⁴ M. Zubik, *op. cit.*, s. 91.

³⁵ „Biuletyn z posiedzeń Komisji Nadzwyczajnej do Spraw Kodyfikacji Karnych” 1995, nr 4, 7.

³⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. nr 88, poz. 553).

³⁷ Uzasadnienie rządowego projektu kodeksu karnego, druk 1274 i 1275, II Kadencja, s. 23.

³⁸ Protokół nr 13 do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności dotyczący zniesienia kary śmierci we wszystkich okolicznościach, sporządzony w Wilnie dnia 3 maja 2002 r. (Dz.U. z 2014 r., poz. 1155).

³⁹ Drugi Protokół Fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych w sprawie zniesienia kary śmierci, przyjęty w Nowym Jorku dnia 15 grudnia 1989 r. (Dz.U. z 2014 r., poz. 891).

iz znosi się karę śmierci. Nikt nie może być skazany na taką karę ani nie może nastąpić jej wykonanie. Ponadto państwa związane tym protokołem nie mają możliwości zastosowania art. 15 EKPC, który zezwala w przypadku wojny lub innego niebezpieczeństwa publicznego, zagrażającego życiu narodu, na podjęcie środków uchylających stosowanie zobowiązań wynikających z Konwencji. Art. 1 Drugiego Protokołu Fakultatywnego do MPPOiP stanowi natomiast, że wobec żadnej osoby pozostającej pod jurysdykcją Państwa-Strony niniejszego Protokołu nie wykona się kary śmierci. Ponadto każde Państwo-Strona podejmie wszelkie niezbędne środki celem zniesienia kary śmierci w ramach własnej jurysdykcji. Rzeczpospolita Polska nie skorzystała z prawa złożenia zastrzeżenia przewidującego dopuszczalność stosowania kary śmierci w czasie wojny w wyniku skazania za najpoważniejsze przestępstwo o charakterze wojskowym popełnione w czasie wojny.

Kara śmierci, mimo zniesienia jej stosowania w Polsce, wciąż budzi żywe dyskusje. Z badań przeprowadzonych przez SW Research dla rp.pl w 2017 r. za przywróceniem najwyższej kary było 45,3% ankietowanych Polaków. Przeciwko tej karze było 34,7%, a 20% nie miało zdania w tej kwestii⁴⁰. Z przytoczonych badań wynika, iż większymi zwolennikami przywrócenia kary śmierci są mężczyźni (51%). Warto też zaznaczyć, że 53% ankietowanych poniżej 24. roku życia popierało karę śmierci. Wraz ze wzrostem wieku odsetek ten spada, gdyż wśród Polaków powyżej 50. roku życia karę tę poparło 41% badanych obywateli. Kara śmierci często jest przedstawiana przez władzę jako narzędzie reagowania na rzeczywiste lub wyobrażone zagrożenia dla bezpieczeństwa państwowego i publicznego, których źródłem może być terroryzm, przestępczość lub destabilizacja polityczna. Czyni się tak mimo braku dowodów na to, że kara śmierci lepiej zapobiega najbrutalniejszym formom przestępstw niż kara więzienia. Taką tezę potwierdza A. Zielińska, koordynatorka kampanii Amnesty International, która w rozmowie z serwisem rp.pl stwierdziła:

W atmosferze strachu przed prawdziwymi lub wykreowanymi zagrożeniami dla bezpieczeństwa kraju, ludzie są częściej skłonni wyrażać poparcie dla kary śmierci. Błędny jest jednak pojawiający się w debacie publicznej argument o skuteczności kary śmierci w odstraszeniu od popełniania ciężkich przestępstw. Z badań ONZ wynika bowiem, że nie ma na to żadnych naukowych dowodów, a w niektórych zbadanych krajach, które zniosły karę śmierci, liczba ciężkich przestępstw uległa zmniejszeniu. Bardzo ważne z naszej perspektywy jest podnoszenie świadomości w społeczeństwie na temat faktów dotyczących stosowania kary śmierci⁴¹.

Bez względu na krótkoterminowe niepowodzenia, długoterminowy trend jest wyraźny – świat oddala się od kary śmierci. Zmniejsza się liczba państw, w których

⁴⁰ P. Szaniawski, *op. cit.*

⁴¹ Cyt. za: *ibidem*.

jest ona stosowana. Część państw respektujących karę śmierci znacznie ogranicza jej wykonywanie. Wciąż jednak istotny problem stanowi wykonywanie kary śmierci w Chinach, co pogarsza fakt, że utrudnione jest monitorowanie jego skali. Mimo tendencji zmierzających do całkowitego zaprzestania stosowania kary śmierci nie można zapominać o nieustannym uświadamianiu społeczeństw o jej zgubnych skutkach. Jak pokazują dane statystyczne, nie brakuje zwolenników przywracania kary śmierci zarówno w Polsce, jak i na świecie. Temat ten powraca w opinii publicznej zwłaszcza w przypadku zwiększonego zagrożenia przestępczością lub po doniesieniach o przestępstwach dokonanych ze szczególnym okrucieństwem.

BIBLIOGRAFIA

- Balicki R., *Zniesienie kary śmierci w Polsce*, [w:] *Aktualne wyzwania ochrony wolności i praw jednostki*, red. M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska, Wrocław 2014.
- „Biuletyn z posiedzeń Komisji Nadzwyczajnej do Spraw Kodyfikacji Karnych” 1995, nr 4, 7.
- Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 listopada 1938 r. o ochronie niektórych interesów państwa (Dz.U. R.P. nr 91, poz. 623).
- Dekret z dnia 22 stycznia 1944 r. o odpowiedzialności za klęskę wrześniową i faszycyzację życia państwowego (Dz.U. z 1946 r., nr 5, poz. 46).
- Dekret z dnia 31 sierpnia 1944 r. o wymiarze kary dla faszystowsko-hitlerowskich zbrodniarzy winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną i jeńcami oraz dla zdrajców Narodu Polskiego (Dz.U. z 1946 r., nr 69, poz. 377).
- Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 30 października 1944 r. o ochronie Państwa (Dz.U. z 1944 r., nr 10, poz. 50).
- Dekret z dnia 16 listopada 1945 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa (Dz.U. nr 53, poz. 300).
- Dekret z dnia 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa (Dz.U. nr 30, poz. 192).
- Dekret z dnia 12 grudnia 1981 r. o postępowaniach szczególnych w sprawach o przestępstwa i wykroczenia w czasie obowiązywania stanu wojennego (Dz.U. nr 29, poz. 156).
- Drugi Protokół Fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych w sprawie zniesienia kary śmierci, przyjęty w Nowym Jorku dnia 15 grudnia 1989 r. (Dz.U. z 2014 r., poz. 891).
- Grześkowiak A., *Kara śmierci w polskim prawie karnym*, Toruń 1978.
- Hernik-Pikulska B., *Kara śmierci*, Kraków 2006.
- Kasiński M., *O karze śmierci*, Kraków 1850.
- Krzymuski E., *Projekt kodeksu karnego polskiego. Uwagi autora*, Warszawa 1918.
- Kulesza M.L., Śliwowski J.W., *Ustawowy a sędziowski wymiar kary*, Warszawa 1936.
- Mogilnicki A., Rappaport E.S., *Projekt kodeksu karnego dla ziem polskich. Część ogólna*, Warszawa 1916.
- Postanowienie SN (2K 804/35), ZOSNIK 1935, nr 1, poz. 300.
- Projekt Kodeksu Karnego. Uzasadnienie*, Warszawa 1968.
- Protokół nr 13 do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności dotyczący zniesienia kary śmierci we wszystkich okolicznościach, sporządzony w Wilnie dnia 3 maja 2002 r. (Dz.U. z 2014 r., poz. 1155).

- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. o postępowaniu doraźnym (Dz.U. R.P. nr 33, poz. 315 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1932 r., nr 60, poz. 571).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. o niektórych przestępstwach przeciwko bezpieczeństwu Państwa (Dz.U. R.P. nr 94, poz. 851).
- Szaniawski P., *Sondaż: Kto chce przywrócenia kary śmierci*, www.rp.pl/Sadownictwo/171019352-Sondaz-Kto-chce-przywrocenia-kary-smierci.html [dostęp: 15.04.2018].
- Ustawa z dnia 3 czerwca 1919 r. o komisji kodyfikacyjnej (Dz.P.P.P. nr 44, poz. 315).
- Ustawa z dnia 23 maja 1924 r. o powszechnym obowiązku wojskowym (Dz.U. z 1924 r., nr 61, poz. 609).
- Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. nr 13, poz. 94).
- Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. nr 13, poz. 98).
- Ustawa z dnia 18 grudnia 1982 r. o szczególnej regulacji prawnej w okresie zawieszenia stanu wojennego (Dz.U. nr 41, poz. 27).
- Ustawa z dnia 12 lipca 1995 r. o zmianie Kodeksu karnego, Kodeksu karnego wykonawczego oraz o podwyższeniu dolnych i górnych granic grzywien i nawiązek w prawie karnym (Dz.U. nr 95, poz. 475).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. nr 88, poz. 553).
- Uzasadnienie rządowego projektu kodeksu karnego, druk 1274 i 1275, II Kadencja.
- Wyrok SN z dnia 22 lipca 1935 r. (2K 1437/35), ZOSNIK 1936, nr 2, poz. 79.
- Wyrok SN z dnia 8 lipca 1937 r. (2K 815/37), ZOSNIK 1938, nr 1, poz. 7.
- Żochowski D., *Sądowa statystyka kryminalna za rok 1937*, „Archiwum Kryminologiczne” 1939, t. 3, z. 1–2.
- Zubik M., *Kara śmierci w Polsce*, [w:] M. Mitera, M. Zubik, *Kara śmierci w świetle doświadczeń współczesnych systemów prawnych*, Warszawa 1998.

SUMMARY

The death penalty was present in the Polish Criminal Law starting with Makarewicz Code, through 1950's decrees to the Criminal Code of 1969. During that period, crimes punishable with death penalties were constantly changing. From last execution in 1988, there was abolition *de facto* in Poland. It changed into abolition *de iure* in 1995. The Criminal Code of 1997 does not include death penalty as penalty. Poland signed two international treaties which provided total abolition even in a time of war or other public emergency threatening the life of the nation.

Keywords: abolition; history of the law; death penalty; criminal law